

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

Mgr. MIROSLAV VÝMOLA

III. ročník – kombinované studium

Obor: Veřejná správa-pedagogika

**KULTURNÍ ŽIVOT OSOB SE ZRAKOVÝM
POSTIŽENÍM VE STATUTÁRNÍM
MĚSTĚ OLMOUC**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Růžicková, Ph.D.

OLMOUC 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením
Mgr. Veroniky Růžičkové, PhD. a uvedl v seznamu literatury veškeré použité literární,
pramenné a internetové zdroje.

V Olomouci

Poděkování:

Děkuji Mgr. Veronice Růžičkové, PhD. za podněty a odborné vedení při kompletování práce.

Děkuji také přátelskému okolí, které bylo ochotno se mnou nejen diskutovat o uvedeném tématu, nýbrž také přiložit ruku k dílu. Bez jejich nezištné pomoci by tato práce nemohla existovat.

Na závěr adresuji slova díky svým nejbližším, kteří mě podporovali a motivovali k práci.

Zvláštní dík patří mé manželce Mgr. Kláře Výmolové, která byla prvním kritikem práce.

Obsah

Úvod	s. 5
1 Člověk se zrakovým postižením	7
1.1 Terminologické vymezení osob se zdravotním postižením	7
1.2 Terminologické vymezení osob se zrakovým postižením	8
1.2.1 Osoby nevidomé	9
1.2.2 Osoby se zbytky zraku	10
1.2.3 Osoby slabozraké	11
1.2.4 Osoby s poruchami binokulárního vidění	12
2 Kultura	14
2.1 Historický exkurz	14
2.2 Vymezení základních pojmů	15
2.3 Kultura a osoby se zdravotním postižením	17
2.4 Tyflokultura	19
3 Instituce podporující osoby se zdravotním handicapem v Olomouci	22
3.1 Olomoucký kraj	23
3.2 Statutární město Olomouc	25
3.3 Neziskové organizace v Olomouci a osoby se zrakovým postižením	28
3.3.1 Sjedenená organizace nevidomých a slabozrakých - SONS	28
3.3.2 TyfloCentrum Olomouc, o.p.s.	29
3.3.3 Tyfloservis, o. p. s.	31
3.4 Kulturní instituce	31
4 Projekt zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým postižením	35
Závěr	41
Seznam použité literatury	42
Přílohy	
Anotace bakalářské práce	

Úvod

Na území města Olomouc žilo k 1.1. 2001 přibližně 102 702 obyvatel. Podle statistiky jsou 2 % z nich osoby se zdravotním postižením. Skupina osob se zrakovým handicapem zastupuje hodnotu kolem 0,7 %, což znamená asi 720 obyvatel. Jedná se o relativně vysoké číslo, a snad i proto je město Olomouc společně s dalšími institucemi a organizacemi podporuje v jejich integraci do běžné společnosti.

Smyslem této práce je v základních obrysech zmapovat kulturní život osob se zrakovým postižením na území města Olomouc. Motivací k práci byl ojedinělý projekt „Zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým postižením“, jenž byl spuštěn v květnu 2009 a i v letošním roce má své pokračování. Proto, aby byla zajištěna jeho dobrá kvalita, je nanejvýš nutné mít základní informace o životě nevidomých a kulturním životě zvlášť.

Práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. První kapitola přináší základní informace o tom, kdo je zdravotně postižený, kdo je osoba se zrakovým handicapem a jaké je vlastně dělení této skupiny osob. Literatura k této části je velmi bohatá.

Druhá kapitola pojednává o fenoménu kultura, jejím smyslu, podstatě a struktuře. Jsou zde nastíněny otázky: jaký je vztah kultury a osob se zdravotním handicapem, zda existuje nějaká speciální kultura handicapovaných a jiné. V závěru kapitoly je načrtnuta podstata a specifika tyflokultury. K termínu kultura jako obecnému pojmu existuje nepřehledné množství literatury, proto jsem použil pouze malý zlomek. Ovšem ke vztahu kultury a osob se zdravotním postižením – zrakovým zvlášť to je o něco horší. I tak lze však říci, že existující publikace a články jsou dobrým úvodem do této problematiky.

V další kapitole je předestřena podpora ze strany institucí a organizací, které mají své sídlo na území města Olomouc a podílejí se na rozvoji a rozšiřování procesu integrace osob se zdravotním handicapem. Hlavní důraz byl kladen, pokud to bylo možné, na skupinu osob se zrakovým postižením. V závěru této části je uveden malý zlomek různých kulturních aktivit, které jsou produktem širokého spektra kulturních institucí. Hlavním zdrojem informací byl v tomto případě internet a příslušné stránky a odkazy jednotlivých institucí a organizací podporující osoby se zdravotním handicapem a zrakovým zvlášť.

V poslední kapitole je představen projekt, který byl právě motivací pro sepsání této práce. V kostce jsou zde uvedeny základní informace o přípravné fázi projektu, o jeho následné realizaci a výsledcích. Hlavním materiálem pro sepsání této kapitoly byly podklady z let 2008-2010, které jsou uloženy v osobním archivu Miroslava Výmoly, jednoho ze spoluautorů projektu.

Práce je doplněna o přílohy patřící mezi podklady projektu, který je představen v poslední kapitole. Jedná se o novinový článek a část fotografické dokumentace.

Tato bakalářská práce má splnit několik cílů:

- 1) získat základní přehled o problematice osob se zdravotním postižením – zrakovým zvlášť;
- 2) zjistit, jaké instituce a organizace mohou ovlivňovat život osob s handicapem;
- 3) zjistit, jaká je role města Olomouc v integraci osob se zdravotním postižením;
- 4) představit pilotní projekt „Zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým postižením“.

Tato práce si nečiní nárok pojednat vyčerpávajícím způsobem o daném tématu. Jde pouze o základní vhled do složité problematiky.

1 Člověk se zrakovým postižením

Člověk se zrakovým postižením se řadí mezi osoby se zdravotním postižením. Tato skupina je značně nehomogenní. V následujícím textu se pokusíme vylíčit základní aspekty této problematiky.

1.1 Terminologické vymezení osob se zdravotním postižením

Světová zdravotnická organizace v úvodu své Ústavy z roku 1948 definuje zdraví jako „stav úplného tělesného, duševního a sociálního blaha a nezáleží na tom, že není nemoci nebo neduhu“.¹

Mnohem těžší je nalézt definici opaku zdraví, tedy nemoci a zdravotního postižení. Zdravotním postižením se rozumí, na rozdíl od nemoci, „... dlouhodobý nebo trvalý stav, který již nelze léčbou zcela odstranit. Jeho negativní důsledky však lze zmírnit soustavou promyšlených opatření, na nichž se musí podílet celá společnost.“² Terminologie je v tomto případě značně nejednotná. Roli zde hraje jednak hledisko potřeb různých resortů (např. v lékařství se jedná o pojmy nemoc, oslabení, vada), jednak hledisko časové. Některá označení získala postupem doby pejorativní charakter a od jejich užívání se ustoupilo (např. pojem defekt, anomálie).

Sovák definuje v Defektologickém slovníku zdravotní postižení jako „...shrnující označení pro všechny vady či poruchy, defekty či anomálie. Místo o osobách defektních, vadných či úchylných se hovoří ohleduplněji jako o osobách zdravotně postižených čili v jistém smyslu hendikepovaných“.³ Zároveň je nutné zdůraznit, že vlivem humanizačních tendencí se s ohledem na osobnost jedince doporučuje užívat označení „osoba se zdravotním postižením“ a s tím související odvozené výrazy (např. osoba se zrakovým postižením). Vychází z přesvědčení, že na prvním místě je lidská bytost a až na druhém jeho postižení.⁴ Dále se v našich zemích užívají termíny jako: člověk se speciálními potřebami, postižený, znevýhodněný, se specifickými potřebami, handicapovaný.

¹ Blíže viz: Zákon č. 189/1948 Sb. o zřízení a Ústavě Světové zdravotnické organizace a o Protokolu.

² Národní plán opatření pro snížení důsledků zdravotního postižení [online]. (čerpáno 14.1. 2010). Dostupné na [www : <http://www.nrzp.cz/userfiles/file/np093.pdf>](http://www.nrzp.cz/userfiles/file/np093.pdf)

³ SOVÁK, M. a kol. Defektologický slovník. 3. upravené vyd. Jinočany: H&H, 2000. s. 272.

⁴ VALENTA, M. a kol. Psychopedie. 3. doplněné a upravené vyd. Praha: Parta, 2007.

Vnitřním členěním zdravotního postižení se zabývala a zabývá celá řada autorů - např. Jesenský, Kábele, Sovák, Vašek a další.

Jesenský (2000) rozlišuje tyto kategorie osob se zdravotním postižením:

- dlouhodobě a trvale nemocní,
- tělesně postižení,
- zrakově postižení,
- sluchově postižení,
- mentálně postižení,
- sociálně narušení a sociálně neúspěšní,
- se specifickými poruchami učení a chování,
- duševně postižení,
- kombinované postižení.

Postižení může být reparaibilní či ireparaibilní, podle doby vzniku vrozené či získané, podle charakteru orgánové nebo funkční a podle intenzity lehké, střední či těžké.⁵

1.2 Terminologické vymezení osob se zrakovým postižením

Těžké zrakové postižení je závažný problém, který ve značné míře ovlivňuje životy mnoha jedinců. V České republice neexistuje jednotná terminologie vymezující osoby se zrakovým postižením. Jednotlivé definice a z ní vycházející klasifikace jsou závislé na tom, pod které odvětví spadají. Jiné je členění ve školství, ve zdravotnictví i v rámci sociální oblasti. Pro účely této práce se zaměříme na klasifikaci z pohledu speciální pedagogiky.

Jedna ze základních definic jedince se zrakovým postižením, která se využívá ve speciální pedagogice, jej vnímá jako osobu, *„která trpí oční vadou či chorobou, kdy po optimální korekci má stále zrakové vnímání narušeno natolik, že jí činí problémy v běžném životě“*.⁶

Co se týká členění na jednotlivé kategorie, používá dnešní speciální pedagogika nejčastěji následující klasifikaci:

- osoby nevidomé,

⁵ JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000.

⁶ Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 37.

- osoby se zbytky zraku,
- osoby slabozraké,
- osoby s poruchami binokulárního vidění.

Toto vymezení zahrnuje jednak medicínský pohled, jednak speciálně pedagogický pohled, který zohledňuje daný stupeň postižení v rámci možností socializace.⁷ Květoňová-Švecová rozlišuje pět skupin poruch zraku: ztráta zrakové ostrosti, postižení šíře zorného pole, okulomotorické problémy, obtíže se zpracováním zrakových informací a poruchy barvocitu.⁸ Dále se budeme podrobněji zabývat jednotlivými kategoriemi.

1.2.1 Osoby nevidomé

Nevidomost je nejtěžší stupeň zrakového postižení. Kraus (1997) ji definuje jako „...*ireverzibilní pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60-světlocit.*“ Nevidomost dále rozlišuje na praktickou, skutečnou a plnou:⁹

- praktická nevidomost zahrnuje pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60 do 1/60 včetně a binokulární zorné pole menší než 10°, ale větší než 5° kolem centrální fixace;
- skutečná nevidomost zahrnuje pokles centrální zrakové ostrosti pod 1/60-světlocit a binokulární zorné pole pod 5° a méně i bez porušení centrální fixace;
- plná slepota představuje světlocit s chybnou světelnou projekcí až do ztráty světlocitu. Tento stav je nazýván amauróza.¹⁰

Ludíková chápe nevidomé jako skupinu, do které patří „...*děti, mládež a dospělí, kteří mají zrakové vnímání narušeno na stupni nevidomosti (slepoty).*“¹¹

Je možno rozlišovat nevidomost vrozenou a získanou. Mezi nejčastější příčiny vrozené nevidomosti patří dědičné vlivy, problémy plodu v prenatální době a infekční nemoci matky v těhotenství (např. rubeola, toxoplasmóza apod.). K příčinám získané nevidomosti se často řadí glaukom, katarakta, nádory, úrazy aj. Nevidomost ovlivňuje zvýšenou mírou celkový rozvoj jedince. Důsledky tohoto postižení se odráží jak

⁷ Tamtéž.

⁸ Blíže viz: KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. 2. doplněné vydání. Brno: Paido, 2000.

⁹ Blíže viz: KRAUS, H. , a kol. *Kompendium očního lékařství*. Praha: Grada, 1997, s. 317.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 41.

na psychickém vývoji, tak na vztahu ke společnosti, práci, rodině a možnosti vést samostatný život obecně. Nevidomí lidé jsou nuceni využívat náhradní smysly, aby si vytvořili co nejlepší představu o okolním světě. K tomu jim pomáhají nižší kompenzační činitelé, k nimž patří hmat, sluch, čich a chuť a dále vyšší kompenzační činitelé, k nimž řadíme myšlení, paměť, řeč, představivost a obrazotvornost. Je na místě, aby nevidomá osoba využívala při poznávání okolního světa co nejvíce těchto činitelů.¹²

Nevidomost velmi ztěžuje poznávací procesy, je také omezen grafický výkon. V praktickém životě nemohou osoby nevidomé využívat běžný čertník. Proto bylo vyvinuto Louisem Braillem speciální šestibodové písmo, které nevidomí jedinci používají k psaní a čtení. K psaní slouží většinou tzv. Pichtův stroj.¹³

Další problém, se kterým se osoby nevidomé potýkají, je orientace v prostoru a samostatný pohyb v něm. Proto byly vyvinuty speciální techniky jako chůze s bílou holí, ozvučené prostředí (např. v tramvaji, na nádraží), hmatový popis trasy, speciálně upravené chodníky. Nevidomé osoby mohou dále využít služeb vidícího vyškoleného průvodce nebo speciálně vycvičeného vodícího psa.¹⁴

V neposlední řadě mají nevidomí možnost využít některé ze sociálních služeb (např. Tyflo servis, TyfloCentrum) nebo některá legislativní opatření (např. v oblasti různých dávek či pracovního uplatnění).

I přes poměrně pestrou škálu služeb a programů, které jsou nevidomým v současné době nabízeny, se bohužel často objevují problémy v oblasti pracovního uplatnění a se zařazením do společnosti, jejichž řešení je velmi nesnadné.

1.2.2 Osoby se zbytky zraku

Jedinci se zbytky zraku jsou mezi osobami se zrakovým postižením poměrně specifickou skupinou. Ve speciální pedagogice jsou pojímáni jako kategorie osob, jejichž zraková vada se pohybuje v rozmezí praktické slepoty a těžké slabozrakosti. Dříve byli označováni také jako částečně vidící a těžce slabozrací. MKN 10 přiřazuje tyto jedince do 3. kategorie své klasifikace zrakového postižení, pojmenované jako

¹² Tamtéž.

¹³ HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L. NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007.

¹⁴ Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 37.

„těžce slabý zrak“. Zraková ostrost je i s nejlepší možnou korekcí pod 3/60 do 1/60 včetně, zorné pole obou očí je pod 20° nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45°. ¹⁵

Tento typ zrakového postižení může být celý život ustálený nebo může dojít k progresi-zlepšení či zhoršení vady. Zrakové schopnosti jedince jsou deformovány, sníženy či omezeny, což může vést k narušení představ o okolním světě a také ke snížení grafických schopností a omezení možností pracovního uplatnění. ¹⁶

Ludíková i Květoňová shodně uvádí, že specifičnost této skupiny osob vyžaduje kombinovat postupy, které se uplatňují při výuce jedinců nevidomých i slabozrakých za používání přísných zásad zrakové hygieny (viz výše). Lidé s tímto typem zrakového postižení se tedy učí číst za pomoci korekčních optických pomůcek - zvětšený černotisk, současně se učí i Braillovo písmo, což je nutné především při progredujícím zrakovém poškození. Je tedy třeba rozvíjet nejen zrakové schopnosti, ale také další kompenzační činitele, např. hmat. ¹⁷

Protože tito jedinci chtějí ve většině případů v nejvyšší možné míře uplatňovat rezidua svého zraku a nevyužívat tolik ostatní kompenzační činitele, je celá jejich bytost pod stálým tlakem. Trpí po stránce fyzické (nepřirozené polohy těla) i po stránce psychické (zvýšená míra koncentrace a úsilí), což většinou zapříčiňuje podrážděnost, horší přizpůsobování se prostředí či problémy na poli socializace. ¹⁸

1.2.3 Osoby slabozraké

Tuto širokou skupinu osob dělí Světová zdravotnická organizace v desáté revizi Mezinárodní klasifikaci nemocí (dále jako MKN 10) na dvě skupiny:

- střední slabozrakost - zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/18 (0,30) - minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10); 3/10 - 1/10, kategorie zrakového postižení 1;

¹⁵ Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. Desátá revize. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 1992.

¹⁶ Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

¹⁷ Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007; KVĚTOŇOVÁ, L. *Základy oftalmopedie*. Brno: MU, 1993.

¹⁸ Tamtéž.

- silná slabozrakost - zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/60 (0,10) - minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05); 1/10 - 10/20, kategorie zrakového postižení 2.¹⁹

Kraus charakterizuje slabozrakost jako „...ireverzibilní pokles zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 až 3/60 včetně. Z praktického hlediska dělíme slabozrakost na lehkou – do 6/60 včetně a těžkou – pod 6/60 do 3/60 včetně.“²⁰

Ludíková dělí slabozraké osoby na lehce, středně a těžce slabozraké. Dále hodnotí i další faktory jako narušení zorného pole (zúžení zorného pole, výpadky zorného pole, skotomy v zorném poli apod.), poruchy barvocitu, nystagmus a jiné.

Zhoršená kvalita zrakového vnímání u slabozrakých osob se projevuje omezením zrakových schopností a deformací jejich zrakových představ. Problémy nastávají také při samostatném pohybu a prostorové orientaci, obdobně jako u jedinců s nevidomostí. Často je také omezena kognitivní činnost a vážne i utváření sociálních vztahů.²¹

Zcela neopomenutelnou speciálně-pedagogickou metodou je v tomto případě reedukace zraku, která využívá oslabeného zraku za přísného dodržování zásad zrakové hygieny (zejména vyšší světelná intenzita, možnost přisvícení, doplňková optika - lupy, turmony, střídání zrakové práce do blízka a do dálky, správné umístění sledovaného objektu v prostoru, velikost a kontrastnost objektu, odstranění přemíry detailů, zvětšené texty). Vše má vést k maximálnímu rozvoji slabozrakých osob. Zároveň je nutné kompenzovat vizuální nedostatky jednak zbylými smysly, jednak schopnostmi vyšších nervových funkcí. U této kategorie osob bohužel často dochází ke snížení možnosti pracovního uplatnění a mívají problémy i v oblasti společenského styku.²²

1.2.4 Osoby s poruchami binokulárního vidění

Do této kategorie spadají osoby, které mají narušeno zrakové vnímání na základě funkční poruchy. Mezi tyto poruchy patří strabismus a amblyopie.²³

¹⁹ Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. Desátá revize. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 1992.

²⁰ Blíže viz: KRAUS, H., a kol. *Kompendium očního lékařství*. Praha: Grada, 1997.

²¹ HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L. NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007.

²² Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

²³ RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: VUP, 2003.

Amblyopií (tupozrakost) rozumí Kraus „...*abnormální vývoj vidění, které je klinicky definováno jako snížení zrakové ostrosti při optimálním vykorigování bez viditelných známek oční nemoci.*“ Amblyopie je většinou jednostranná a zraková ostrost může být snížena až na hranici slepoty. Terapie je možná pomocí pleoptických cvičení, kdy je tupozraké oko podporováno k výkonu zakrytím zdravého oka.²⁴

Strabismus (šilhání) popisuje Ludíková takto: „...*osy očí při strabismu nejsou rovnoběžné, proto obrázky na sítnicích obou očí nevznikají na totožných místech, tím nemůže při spolupráci obou očí dojít k jejich úplnému překrytí, ale objevuje se tzv. diplopie, tedy dvojité vidění. V důsledku nedokonalého překrytí obrazů na sítnici nemůže vzniknout prostorový vjem.*“²⁵ Léčba strabismu by měla začít co nejdříve (čím je dítě mladší, tím je efekt rychlejší) a měla by být ukončena před nástupem dítěte do základní školy. Terapie sestává z provádění ortoptických cvičení, která mají za cíl dosáhnout optimálního stupně binokulárního vidění a zrakové ostrosti. V případě nutnosti podstupuje dítě i chirurgickou terapii.²⁶

Jedinec s poruchami binokulárního vidění má porušenu celou řadu funkcí - nedokáže vnímat trojrozměrně, nedostatečně odhaduje vzdálenost a orientaci v prostoru. Má zhoršenou koordinaci ruka-oko, noha-oko, je méně obratný, neodhaduje přesně umístění předmětů v prostoru, má zúžené zorné pole. Zrakové představy jsou kvalitativně sníženy, čímž je omezeno vytváření pojmů a tím i rozvoj logického myšlení.²⁷

Z hlediska dalšího vývoje jsou poruchy binokulárního vývoje kategorií s dobrou prognózou, za předpokladu optimální včasné léčby a spolupráce rodiny. Z hlediska pracovního zařazení je v případě odstranění poruch velmi dobrá šance na uplatnění.²⁸

Tato kapitola podává pouze základní přehled informací o osobách se zrakovým postižením, jejich členění do skupin, charakteristické znaky jednotlivých skupin a podmínkách a možnostech jejich úspěšné integrace do majoritní společnosti. V další kapitole je představen fenomén kultura, a to jak v obecné rovině, tak v aplikované, a sice kultura a život osob se zrakovým postižením.

²⁴ Blíže viz: KRAUS, H., a kol. *Kompendium očního lékařství*. Praha: Grada, 1997, s. 273.

²⁵ Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 48.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ KEBLOVÁ, A., LINDÁKOVÁ, L., NOVÁK, I. *Náprava poruch binokulárního vidění*. Praha: Septima, 2000.

²⁸ Blíže viz: FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

2 Kultura

Pojem kultura patří mezi základní kategorie společenských věd. Její vymezení není nikterak jednoduchá, neboť existuje již více jak 150 možných definic. Na kulturu jako fenomén se dá totiž nahlížet z mnoha různých pohledů, které mohou podobné nebo diametrálně odlišné.

2.1 Historický exkurz

Za dob antického římského impéria bylo slovo kultura spojováno s obděláváním zemědělské půdy.²⁹ Teprve prostřednictvím politika, řečníka a spisovatele Marka Tullia Cicera byly položeny základy v chápání tohoto termínu jak jej známe dnes. Cicero totiž ve svém díle *Tuskulské hovory* nazval filozofii „kulturou ducha“ a tím položil základ pojetí kultury jako charakteristiky lidské vzdělanosti. Pojem kultura tak dostal hodnotící a selektivní význam; odlišoval totiž ty, kteří se pokoušejí prostřednictvím zdokonalování a vzdělávání dosáhnout vyšších forem individuální a sociální identity, od všech ostatních, kteří setrvávají ve filozofické nevědomosti.³⁰

Ve středověku se pojmu kultura jako charakteristiky kultivace lidských schopností příliš neužívalo. Pokud se však někde objevil, byl naplněn tajemným až mystickým obsahem, proto lze říci, že často splýval s pojmem kult. Nástupem renesance a humanismu došlo nejen k oživení antického vnímání pojmu kultura, ale i k jejímu rozšíření. Poprvé tento termín plnil roli pomyslné „hranice“, a to mezi přírodou a člověkem, potažmo lidskou společností. Člověk začíná být chápán jako aktivní tvůrce kultury, skrze kterou vytváří nadčasové hodnoty a přetváří tak přírodu i sebe sama.³¹

Velkým mezníkem je dílo raněnovověkého německého historika, politika, ekonoma a právníka Samuela Pufendorfa, který slovo kultura, jež bylo do té doby používáno vždy s předmětem ve druhém pádu, osamostatnil a vytvořil z něj nezávislou slovní jednotku. Zahrnul do kultury všechny lidské výtvořky – společenské instituce, jazyk, vědu, morálku, zvyklosti, zvyky odívání i bydlení. Do centra zájmu výzkumu

²⁹ Z latinského *colo* = vzdělávat, obdělávat, pěstovat; *cultura* = pěstování, vzdělávání.

³⁰ Blíže viz: *Velký sociologický slovník*. I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 547.

³¹ Tamtéž.

se tak dostává mimo problematiku kultivace lidských schopností i obsáhlá oblast produktů lidské činnosti.³²

2.2 Vymezení základních pojmů

Kultura patří do kategorie nesnadno definovatelných pojmů. O tom svědčí mimo jiné i 150 různých definic, které již svého času soustředili a analyzovali Kröber a Kluskhohnen. Výsledkem jejich bádání byla následující definice kultury: „*Kultura sestává z modelů, ať už explicitních nebo implicitních, odvozených z chování a dále sloužících jako vzor, osvojovaných a předávaných pomocí symbolů, ustavujících rozdílné přístupy lidských skupin včetně jejich vyjádření v artefaktech; základní jádro kultury spočívá v tradičních (tj. historicky odvozených a vybraných) idejích a zvláště v jim připisovaných hodnotách; kulturní systém může být na jedné straně považován za produkt jednání, na druhé zase za prvek další jednání podmiňující.*“³³

Jiná definice kulturu vnímá následujícím způsobem: „*Kultura je zjevně jednou z nejvýznamnějších částí, které určují kvalitu a potřeby člověka. Staví se jako protipól biologické podstaty člověka a podmínek jeho života. Představuje reakci na duchovní rozměr a kreativní složku jeho osobnosti, uspokojuje potřebu jeho seberealizace. Kultura je produktem působení člověka.*“³⁴

Herder chápe kulturu tak, že člověk v existenčním zápase nahrazuje své fyzické nedostatky kulturou jako specificky lidským nástrojem adaptace v prostředí.³⁵

Kultura jako sociologická kategorie patří mezi základní termíny filozofického, psychologického, politologického, antropologického a kulturologického zájmu. Svým významem přesahuje do všech oblastí lidské činnosti a je proto zkoumána z mnoha různých úhlů pohledu. Kulturou proto chápeme všechny tyto kategorie:

- 1) výtvoř lidské činnosti – artefakty;
- 2) sociokulturní regulativy – normy, hodnoty, kulturní vzorce;
- 3) ideje – kognitivní systémy;

³² JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 161.

³³ THOMPSON, K. *Klíčové citace v sociologii. Hlavní myslitelé, pojmy a témata*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství BARRISTER & PRINCIPAL, 2001, s. 57.

³⁴ JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 161.

³⁵ Tamtéž.

4) instituce organizující lidské chování.³⁶

Základním kamenem existence kulturních prvků a kulturních komplexů je jejich objektivizace, neboli exteriorizace a následné osvojení čili interiorizace jednotlivcem nebo sociální skupinou. Osvojení kultury probíhá v rámci dvou procesů, a sice socializace a enkulturace. Účinným způsobem přenosu kultury, který přispívá k zachování kulturní kontinuity a zpevňování kulturních tradic v čase a prostoru, je endokulturace, to jest předávání kulturních prvků starší generací generaci mladší. Z tohoto hlediska je nutné vnímat kulturu jako kolektivní produkt, výslednici činnosti osob, které v rámci sociální interakce tvořivě rozvíjejí kulturní dědictví minulosti.³⁷

Kultura je živý organizmus, který se stále vyvíjí, proto v jeho rámci dochází k transformacím, které jej modifikují. K těmto kulturním změnám přitom může docházet formou kulturní inovace nebo kulturní difúze kulturních prvků nebo komplexů.³⁸

Základním otázkám kultury - jejího smyslu, struktury a podstaty se věnuje řada vědních disciplín. Mezi nejvýznamnější patří kulturní antropologie, sociologie, psychologie kultury a kulturologie.

Kulturologie se konstituovala na základě výzkumů v oblasti sociologie kultury a kulturní antropologie. Současná kulturologie vychází z globálního antropologického vnímání kultury jako systému nadbiologických prostředků a mechanismů, jejichž prostřednictvím se člověk přizpůsoboval vnějšímu prostředí.³⁹

Jednotlivé speciální vědy o člověku, kultuře a společnosti studují kulturu z rozdílných úhlů a v odlišné rovině obecnosti. Kdežto kulturologie se snaží odhalit vnitřní vztahy mezi jednotlivými dimenzemi kultury. Přitom vychází z premisy, že kulturu lze zkoumat na třech základních vzájemně odlišných úrovních.

1) První úroveň je zkoumání kultury v obecném smyslu jako nejvýraznějšího znaku, kterým se člověk odlišuje od ostatních živočišných druhů. Jedná se o tak zvanou „generickou kulturu“.

2) Druhá rovina zkoumá konkrétní sociokulturní systémy, subkultury, kontrakultury a kulturní změny. V tomto případě se jedná o tak zvanou „distributivní kulturu“.

³⁶ Blíže viz: *Velký sociologický slovník*. I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 549.

³⁷ Blíže viz: *Velký sociologický slovník*. I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 549.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 161.

3) Třetí rovinu tvoří výzkum „osobnostní kultury“ jednotlivce v konkrétním sociokulturním a historickém kontextu.⁴⁰

2.3 Kultura a osoby se zdravotním postižením

Problém kultury jedinců s handicapem vystupuje na povrch v souvislosti s řešením otázek jejich integrace a enkulturace. Již výše je uvedeno, že podle Herdera člověk v existenčním zápase nahrazuje své fyzické nedostatky kulturou jako specificky lidským nástrojem adaptace v prostředí. To znamená, že i kompenzaci, reedukaci a integraci jako specifické stránky učení lze považovat za součást specifické kultury handicapovaných.⁴¹

Vědy zkoumající z různých pohledů kulturu se problematikou handicapovaných přímo nezabývají. Lze však z jejich dílčích poznatků usuzovat na jednotlivé charakteristiky specifik kultury jednotlivých skupin osob se zdravotním postižením.

Pro studium různých fenoménů kultury handicapovaných jsou přínosné poznatky jednotlivých teoretických škol kulturní antropologie. Například škola funkcionalistické antropologie vychází z rozlišení tří úrovní potřeb, které jsou zaznamenány ve všech kulturách, tudíž mají univerzální charakter:

- potřeby základní (biologické), primární;
- potřeby instrumentální, sekundární;
- potřeby ideové.⁴²

Přínosné jsou v tomto ohledu i školy studující vztahy kultury a osobnosti. Zajímají se kupříkladu o vztahy mezi strukturou hodnot dané kultury a institucemi. Se studiem osobností a kultury souvisí také role a status osobnosti. Jednotlivec nepřebírá celou kulturní tradici, ale pouze část, která odpovídá pozicím, které v sociálním systému zaujímá, a rolím, které během života hraje. Některé ze statusů (pozic) jsou vrozené – pohlaví, jiné připsané – věk nebo získané – společenská prestiž či vzdělání.⁴³

⁴⁰ JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 162.

⁴¹ JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 161.

⁴² JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 162-163.

⁴³ JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000,

Kulturologie se svým dělením kultury na tři základní úrovně vymezuje jednotlivé skupiny společnosti jako subkultury, které jsou většinou minoritní vůči majoritní kultuře. Míra rozdílnosti subkultury od celé kultury je jednak pohyblivá, jednak se může minimálně odlišovat nebo může být zcela v opozici proti celé kultuře. Velikost a charakter rozdílů je dán celou řadou faktorů jako je věk, povolání, včetně přípravy na ně, vyznání, původ, národnost, etnikum, sociální pozice, sociální status, zájmy a podobně. Ovšem všechny tyto kultury žijí ve vzájemné pomyslné symbióze, která vytváří prostor pro vzájemnou komunikaci. Majoritní kultura je závislá na existenci nejen subkultur, ale i kontrakultur a naopak. V jejich vzájemném kontaktu totiž dochází k jejich identifikaci a vymezení pozic.

Osoby se zdravotními problémy vytváří také jako celek minoritní vrstvy. Pro tuto minoritní skupinu jsou charakteristické způsoby chování, formy jednání, používání rehabilitačních pomůcek, specifická pozice ve společnosti, specifické potřeby a specifické služby. V subkulturách handicapovaných se vyskytují i prvky kontrakultury. Pro kontrakulturu je příznačný nesouhlas s normami, hodnotami a idejemi majoritní kultury. Ze sociologického a kulturologického hlediska je možné od sebe odlišit dvě podoby kontrakultury. Na jedné straně stojí kultura vzešlá na okraji společnosti z deklasovaných vrstev a na straně druhé kultura zrozená z protestu a snah realizovat určitý politický, ekologický, sociální nebo jiný program, který není v majoritní kultuře a vedl by tak k její pozitivní transformaci.⁴⁴

Ve třetí rovině stanovené kulturologií, to znamená v rovině výzkumu, který je představován osobnostní kulturou jednotlivce v konkrétním sociokulturním a historickém kontextu, lze mezi specifika kultury handicapovaných zařadit řešení otázky handicapovaný jako konzument nebo tvůrce kultury.⁴⁵

Subkultura a hlavní kultura se vzájemně ovlivňují, dochází tak ke změnám kultury na obou stranách. „Změna kultury“ označuje proces vzniku, modifikace nebo zániku sociokulturních systémů, kultur nebo jejich částí. Změny rozlišujeme na endogenní a exogenní. Endogenní změny kultury představují přeměny a inovace prvků uvnitř dané skupiny. Jde o vývojovou záležitost uvnitř kultury. Exogenní změny kultury jsou výsledkem interakce různých kultur. Příkladem může být akulturace, to jest

s. 163.

⁴⁴ JESENKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 165.

⁴⁵ JESENKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 162.

*proces sociálního učení, jehož prostřednictvím jedinec nebo skupina získává nebo si osvojuje přímou interakcí s jinou skupinou charakteristické znaky.*⁴⁶ Další ukázkou ve vztahu k minoritní skupině handicapovaných je integrace, která je nejvyšším stupněm akulturace. V tomto procesu však může dojít i k jisté deformaci a to tehdy, když vliv jedné strany je silnější než strany druhé. Tehdy akulturace může znamenat ztrátu identity slabší kultury a její splnutí – asimilaci s kulturou silnější.

Kultura zdravotně postižených je součástí majoritní kultury, kde dochází k vzájemné interakci, ovlivňování, obohacování, průniku a kultivaci vzájemných vztahů. Tento proces se označuje jako inkulturace. Inkulturace je složena z komunikačních, fyzických, psychologických a ekologických složek interakčních procesů, které se podílejí na kulturní změně. Mezi základní podoby inkulturace patří kulturní kooperace, která je založená na principu vzájemné spolupráce a ovlivňování. Inkulturace se tak stává neopomenutelným prostředkem integrace intaktních a handicapovaných.⁴⁷

2.4 Tyflokultura

Nepřítomnost nebo nedostatek zrakových podnětů je příčinou částečného smyslového strádání, tak zvané senzorické deprivace. Jde o velmi závažný jev, neboť zrakové vnímání je jedním z nejdůležitějších zdrojů informací o okolním světě.

Všechny nedostatky způsobené poruchou zraku handicapovaný řeší kompenzací. Z pohledu kulturních potřeb se kompenzací rozumí významný činitel, který vymezuje a charakterizuje specifika kultury zrakově postižených. S haptizací, kinetizací, auditizací, olfaktorizací a gustizací jsou spojeny specifické potřeby v úpravách prostředí, způsoby vnějších projevů chování a jednání zrakově handicapovaných.⁴⁸

Osoby se zrakovým postižením představují v rámci společnosti minoritní skupinu. Prostřednictvím enkulturace si osvojují prvky a komplexy majoritní skupiny a začleňují je do své svébytné kultury, tak zvané „tyflokultury“. Tyfloenkulturace má dvě podoby – specifickou a nespecifickou. Pokud se jedná o bezprostřední vazbu

⁴⁶ JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 165.

⁴⁷ TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených*. In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 38-39.

⁴⁸ TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených*. In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 39.

na kompenzaci a reedukaci vidění, jde o specifické formy. V případě nespecifických forem jde o vázanost na standardní způsoby poznávání, komunikování, zvyklostí, činností, chování a jednání. Do této kategorie také patří i Braillovo písmo, psaní a grafické zobrazování, estetické pocity, vnímání hudby, zvláštnosti mikro a makroorientace, specifika sociálních a kulturně vzdělávacích a zdravotních služeb.

Řeč má pro těžce zrakově postižené mnohem větší význam než pro osoby bez postižení. Řeč plní totiž mimo komunikační a poznávací funkci i úlohu kompenzační. V tomto významu nahrazuje určitým způsobem chybějící zrakové funkce. Řeč napomáhá přiměřenému rozvoji kognitivních procesů, a protože do určité míry nahrazuje zkušenost, musí docházet ke kompenzaci nedostatku symbolů znakovým systémem. Jedinci se zrakovým handicapem získávají podstatnou část informací na základě ústního vysvětlení, které je doplněné smyslovými zkušenostmi, jež mu jsou dostupné. Řeč je důležitým prostředníkem i v procesu socializace, která snižuje izolovanost zrakově postiženého.⁴⁹

Osoba se zrakovým handicapem vnímá své okolí méně přesně. Rozsah jeho vnímání je v určitém významu užší a kvalitativně i kvantitativně odlišný, protože u něj převládají jiné smyslové orgány. Proto dalším důležitým kompenzačním prvkem je sluchové vnímání. Sluch je u osob se zrakovým postižením citlivější a diferencovanější. Jeho hlavní funkcí je lokalizace zvuku v prostoru, orientace a pohyb ve větším prostoru nebo na neznámém místě. Správná sluchová analýza má i podstatný vliv na estetičnost, protože ve značné míře ovlivňuje citovou stránku handicapovaného.⁵⁰

Hmatové vnímání je dalším kompenzačním prvkem bezprostředního poznávání okolí, které nahrazuje zrakové poznání, ovšem kvalitativně odlišné a s mnohem nižším ziskem informací. Hmatové poznání je analytické – probíhá postupně. Nejprve od části k celku, přičemž větší předměty a prostor nelze vnímat najednou. Představu o prostoru získává zrakově handicapovaný pomocí hmatu, pohybu a sluchu. Prostor, ve kterém lze hmatově vnímat, je ohraničen na hmatové pole, které může být monomanuální nebo bimanuální. Vnímání rozpaženými rukama se označuje jako haptický prostor. Údaje o větší vzdálenosti nebo větším prostoru získává nevidomý postupně. Velice důležitá je konstantnost polohy předmětů, která se tak stává orientačním pevným bodem, z toho

⁴⁹ TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených*. In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 40.

⁵⁰ TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených*. In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 40.

důvodu zafixovaná informace zjednodušuje pohyb ve známém prostředí. Pokud hmat slouží na identifikaci předmětů a tvarů, tak svět kultury osob se zrakovým handicapem představuje svět předmětů.⁵¹

Neposlední úlohu při orientaci v prostředí sehrává i paměť. Kvalita hmatové paměti je omezena možnostmi i specifickými rysy hmatové percepce. Nemožnost jedince se zrakovým handicapem rychle se zorientovat v prostoru jej nutí, aby si zafixoval opěrné body v prostředí, ve kterém se často vyskytuje. Vlivem specifické životní situace dochází ke kompenzačnímu rozvoji především sluchové paměti.⁵²

Tyflokultura není v rozporu s majoritní kulturou, neboť tyto kultury vzájemně spolupracují, doplňují se a ovlivňují. Tento proces vzájemného ovlivňování se označuje jako tyfloinkulturace.⁵³

Tato kapitola predestinuje složitý systém, který se v průběhu času vytvořil kolem pojmu kultura. Kultura je to, co člověk odlišuje od ostatních tvorů na Zemi. Člověk není pouze pasivním příjemcem kultury, ale je i jejím aktivním tvůrcem. Stejně tak osoby se zrakovým handicapem vytváří vlastní kulturu, která je na jedné straně minoritní, ovšem na straně druhé, rozdíly vůči majoritní kultuře nejsou nepřekonatelnou překážkou. Další kapitola pojednává právě o institucích, které se snaží tyto vzájemné rozdíly obou skupin stírat.

⁵¹ TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených*. In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 40.

⁵² TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených*. In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 40.

⁵³ TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených*. In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 40.

3 Instituce podporující osoby se zdravotním handicapem v Olomouci

Nedostatek pochopení pro odlišné kultury byl vždy hlavním zdrojem problémů lidstva. I přesto, že kultura vytváří rámec pro naše chování a jednání v každodenním životě, v mnoha směrech nás omezuje. Přitom si to sami ani neuvědomujeme právě proto, že jde o tak komplexní jev, který se vytváří ve velmi dlouhém časovém období. Naše vlastní kultura se tak může stát příčinou naší netolerance a odmítání osob, které jsou odlišné.

V každé společnosti existují nejen normy či pravidla chování jejích členů, ale také pravidla určující požadované, běžné či očekávané způsoby hodnocení určitých typů chování a přiměřené reakce jedinců, kteří příslušné chování vykazují. Tato pravidla představují manuál pro hodnocení chování druhých. Společnost určuje hodnoty, vzory, normy i ideály chování. V rámci pravidel je každý jedinec posuzován – společnost mu poskytuje zpětnou vazbu, informaci o jeho sociální pozici a hodnotě. Každý člověk potřebuje patřit ke skupině, být jí akceptován a pozitivně hodnocen. To je podstata jeho skupinové identity.

Každé postižení vytváří zvláštní životní podmínky. Ono „zvláštní“, specifické, může být odlišné od toho, co je považováno za normální, běžné. Ovšem i přes veškerou zvláštnost, která může být nalezena i u osob obecně považovaných za nepostižené, zůstává člověk s postižením především člověk.

Tuto tezi deklaruje i mezinárodní dokument přijatý OSN a postupně ratifikovaný jednotlivými státy. Jedná se o *Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením*. Česká republika ji přijala a začlenila do svého právního řádu – Sbírky mezinárodních smluv 12. února 2010. V prvním článku se píše: „*Účelem této úmluvy je podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti.*“⁵⁴ Obecně řečeno má *Úmluva* chránit osoby s handicapem před všemi druhy diskriminace a zajišťovat občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva. Zavazuje smluvní strany nejenom k přijetí zákonů a nařízení dodržujících tento princip, ale také k zajištění toho, aby v praktickém životě docházelo k lepší integraci osob se zdravotním postižením do společnosti.

⁵⁴ Sbírka mezinárodních smluv - Dokument č. 10/2010 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. Dostupné na: <http://www.kvalitavpraxi.cz/zpravodajstvi/umluva-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim-publikovana-ve-sbirce.html>

Tohoto závazku si je vědomo i město Olomouc a Olomoucký kraj. V podstatě můžeme říci, že město Olomouc je v určitém smyslu průkopníkem a hlavním tahounem mezi moravskými městy, co se týče podpory osob se zdravotním handicapem. Olomouc navázala kontakty s organizacemi, které zastupují jednotlivé skupiny handicapovaných, aby s nimi konzultovala možnosti jejich lepší integrace do života města, jejichž jsou nedílnou součástí.

V další kapitole je načrtnuta podpora ze strany institucí majících své sídlo na území města Olomouc a podílejících se na rozvoji a rozšiřování procesu integrace osob se zdravotním handicapem. Hlavní důraz je kladen na skupinu osob se zrakovým postižením.

3.1 Olomoucký kraj

Jednou ze základních funkcí kraje je bezesporu přerozdělování financí mezi neziskové organizace, pro handicapované nevyjímaje. Další významnou činností kraje je podávání různých grantů, které mají zlepšit životní podmínky, životní situaci v celém kraji. Důležitou aktivitou je dozajista i tvorba koncepčních dokumentů, jakými jsou „*Krajský plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením*“ nebo „*Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Olomouckém kraji pro roky 2009 - 2010*.“⁵⁵

V rámci kraje byla od června 2005 zprovozněna bezbariérová přeprava, která zajišťuje dopravní obsluhu mezi Přerovem, Olomoucí a Prostějovem. Držitelé průkazu ZTP a ZTP/P jsou přepravováni bezplatně.

Krajský úřad Olomouckého kraje zprovoznil na svých internetových stránkách v polovině května roku 2009 nový odkaz pro zájemce o informace týkající se všech skupin se zdravotním postižením. Tento odkaz iniciovala Krajská rada zdravotně postižených, jejíž správa je v kompetenci Odboru sociálních věcí KÚ Olomouckého kraje. Na stránkách kraje lze nyní nalézt základní údaje nejen pro osoby se zdravotním handicapem a jejich blízké. Čtenář se zde dozví, co dělat a kam se obrátit, když se ocitne v situaci, kterou není schopen sám vyřešit. Dále se nalezne seznam a odkazy na organizace v Olomouckém kraji, které pracují pro osoby se zdravotním postižením,

⁵⁵ Blíže viz: <http://www.kr-olomoucky.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

s civilizačními nebo onkologickými nemocemi. Odkazy poradí, kam v kraji za kulturou, co dělat ve volném čase, kde lze využít bezbariérovou dopravu. V odkazu „Aktuality“ získá čtenář informace o kulturních nebo sportovních akcích, které pořádají organizace osob se zdravotním postižením. Velmi důležitým odkazem je složka „Dokumenty“, která informuje o aktuálních změnách a možnostech v oblasti legislativy, zdravotnictví, školství a jiných.⁵⁶

Mezi nejvýznamnější organizace, které se věnují osobám s handicapem a mají určitou vazbu na Olomoucký kraj patří například:

- Centrum pro zdravotně postižené Olomouckého kraje o. s. s regionálními pracovišti v Jeseníku, Olomouci, Prostějově, Přerově a Šumperku;
- Charita Šternberk;
- o. s. InternetPoradna.cz;
- Oblastní unie neslyšících Olomouc;
- Občanské sdružení „Pamatováček“;
- PONTIS Šumperk, o. p. s.;
- Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR s pobočkami v Olomouci, Prostějově, Přerově a Šumperku;
- Spolek Trend vozíčkářů Olomouc.⁵⁷

V roce 2010 byl odstartován pilotní projekt na zpřístupnění hradů a zámků v Olomouckém kraji pro osoby se zdravotním postižením. První památkou takto zpřístupněnou byl zámek ve Velkých Losinách. Každý rok by měla přibýt minimálně jedna další památka. Na pomyslném seznamu je hrad Bouzov nebo také zámek v Náměšti na Hané. Tento projekt vzešel ze spolupráce olomoucké pobočky Národního památkového ústavu, olomoucké pobočky TyfloCentra, kulturního odboru Krajského úřadu olomouckého kraje a Střední řezbářské školy v Tovačově, studijního oboru Uměleckořemeslné zpracování dřeva. Všechny tyto památky budou zpřístupněné lidem se zdravotním postižením – lidem se zrakovým postižením zvlášť prostřednictvím celodřevěného haptického modelu památky.

Další aktivitou Olomouckého kraje na poli podpory osobám se zrakovým postižením je kupříkladu spolupráce na projektu „Komplexní program podpory zaměstnávání osob se zrakovým postižením v Olomouckém kraji“. Na tomto projektu

⁵⁶ Blíže viz: <http://www.kr-olomoucky.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

⁵⁷ Kompletní seznam lze nalézt na: <http://www.kr-olomoucky.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

kraj spolupracoval opět s olomouckým TyfloCentrem a Tyfloservisem, Sjednocenou organizací nevidomých a slabozrakých a dále příslušnými úřady práce na území kraje. V rámci tohoto projektu ve čtyřech regionálních střediscích v Olomouci, Prostějově, Přerově a Šumperku jsou nabízeny služby, které směřují k posílení dovedností pro lepší pracovní uplatnění zájemců o zaměstnání se zrakovým handicapem.

Pomyslnou třešničkou na dortu v podpoře handicapovaných ze strany Olomouckého kraje je udělování „Ceny hejtmána Olomouckého kraje za práci ve prospěch osob se zdravotním postižením“. Toto ocenění může získat jak fyzická tak právnická osoba.⁵⁸

3.2 Statutární město Olomouc

Vzhledem k tomu, že v České republice neexistují přesná statistická data o osobách se zdravotním handicapem, nelze s jistotou určit jejich počet ani mezi obyvateli města Olomouce. Pro získání alespoň základního přehledu osob s handicapem v Olomouci byla vytvořena statistika, která vycházela z údajů různých zdrojů. Jednalo se zejména o informace od organizací sdružujících zdravotně postižené se sídlem na území města Olomouc a o data poskytnutá sociálně zdravotním odborem. Mimo jiné se vycházelo i ze žádostí o poskytnutí finančního příspěvku z rozpočtu města. Mezi nestátní organizace, které sdružují snad největší počet osob se zdravotním handicapem, patří Spolek Trend vozíčkářů Olomouc, SONS a Oblastní unie neslyšících Olomouc. Další data do statistiky poskytl sociálně zdravotní odbor Magistrátu města Olomouc ze své evidence zdravotně postižených příjemců státních příspěvků na zvýšené životní náklady spojené s používáním ortopedických, kompenzačních či jiných pomůcek, kteří trvale bydlí na území města Olomouc. Ovšem i přes pestrost zdrojů musíme konstatovat, že údaje nejsou stoprocentně validní, protože nelze s jistotou tvrdit, že všichni zdravotně postižení se sdružují ve zmiňovaných organizacích nebo žádají o dávku sociální péče či jinou pomoc.

⁵⁸ Blíže viz: <http://www.kr-olomoucky.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

Tabulka: Orientační přehled osob se zdravotním postižením mající trvalé bydliště na území města Olomouc

	žadatelé o příspěvek	vybrané subjekty	sociálně zdravotní odbor
vozičkáři	50	96	209
nevidomí a slabozrací	700	586	nevidováno
neslyšící	200	200	245
ostatní	501	nevidováno	955
celkem	1451	882	1409

Pokud k 1. lednu 2001 žilo na území města Olomouc 102 702 osob, vyplývají z tabulky následující informace o podílu zdravotně handicapovaných spoluobčanů na celkovém počtu obyvatel. Podíl vozičkářů činí 0,2 %, podíl nevidomých a slabozrakých 0,7 %, podíl neslyšících 0,2 %, podíl ostatních postižených 0,9 % na celkové populaci. Po sečtení zjistíme, že zdravotně postižení na celkové populaci města činí celá 2,0 %.⁵⁹

Snad i pro výši tohoto čísla se radní rozhodli vyjít této skupině obyvatel vstříc, a to do té míry, že Olomouc patří mezi přední města na Moravě, která se snaží ve zvýšené míře o integraci osob se zdravotním postižením. Proto se Rada města Olomouc usnesla 24. dubna 2001 na realizaci projektu „Bezbariérová Olomouc“, která má jediný cíl – vytvořit z Olomouce „*město jako příjemné místo pro život všech jeho obyvatel*“.⁶⁰ Odvážný projekt je zaměřen na zkvalitňování života zdravotně postižených ve třech oblastech:

- 1) oblast odstraňování existujících architektonických a technických bariér ztěžujících běžný život osob s postižením – v dopravě, bydlení, službách a podobně;
- 2) oblast důsledného předcházení vzniku nových bariér;
- 3) oblast předcházení a odstraňování bariér informačních a komunikačních, a osvětu veřejnosti o životě a potřebách osob s handicapem.⁶¹

Velký přínos tohoto projektu je bezesporu v tom, že byť na první pohled měl pomoci osobám zdravotně postiženým, je účelný i pro další skupiny obyvatel města. Například senioři, rodiče s malými dětmi, osoby s krátkodobým omezením pohyblivosti

⁵⁹ Blíže viz: <http://olomouc.eu> (čerpáno 15.6. 2010).

⁶⁰ Blíže viz: <http://www.olomouc.eu> (čerpáno 15.6. 2010).

⁶¹ Blíže viz: *Olomoucký rádce nejen pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2004, s. 6.

– ti všichni mohou mít problémy s přístupem do veřejných budov, s bezpečným pohybem a orientací ve městě, s veřejnou dopravou či využitím služeb restaurací, obchodů, divadel a kin.

Na přípravě tohoto vzácného projektu město spolupracovalo s orgány státní správy a samosprávy a nestátními organizacemi zastupující zájmy zdravotně handicapovaných Olomoučanů, a to především nevidomých, neslyšících a vozíčkářů.

Příkladem hmatatelných výsledků projektu je následující seznam:

- projekt získal 1. místo v soutěži „Obec zdravotně postižených“ vyhlášené svazem měst a obcí České republiky v roce 2003;

- bezbariérové úpravy chodníků a přechodů a instalace inteligentních zastávek;

- budování výtahu v historické budově radnice;

- bezbariérové úpravy budov školských zařízení – ZŠ Helsinská, MŠ Hermanna, MŠ kpt. Nálepky;

- zavedení telefonu pro neslyšící v městském informačním centru;

- indukční smyčky pro Moravské divadlo Olomouc a Moravskou filharmonii Olomouc;

- nákup nízkopodlažních autobusů;

- zavedení služby PONIV – přeprava osob na invalidním vozíku;

- zveřejnění Jízdních řádů bezbariérových linek MHD;

- zpřístupnění internetových stránek věnovaných podrobnostem projektu;

- vydání publikace *„Olomoucký rádce nejen pro osoby se zdravotním postižením*, která přibližuje široké veřejnosti celý projekt.⁶²

Naposledním bodem, který se podařilo realizovat v rámci „Bezbariérové Olomouce“, je zpřístupnění některých olomouckých historických památkových objektů osobám s handicapem. Jedná se například o katedrálu sv. Václava, děkanátní kostel sv. Mořice a kostel Neposkvrněného početí Panny Marie. Katedrálu sv. Václava se dokonce podařilo zpřístupnit do té míry, že je otevřená nejen vozíčkářům, ale i osobám se zrakovým handicapem. Katedrála se tak stala vzorem pro další olomoucké památky, které ji v nejbližší době napodobí v instalaci zmenšeného hmatového modelu stavby a umístěním popisek a textů v Braillu a černotisku.⁶³

⁶² Blíže viz: *Olomoucký rádce nejen pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2004, s. 7.

⁶³ V první řadě by se mělo jednat o model radnice, děkanátního kostela sv. Mořice a kostel sv. Michala.

3.3 Neziskové organizace v Olomouci a osoby se zrakovým postižením

Na území města Olomouc má své sídlo poměrně velké množství neziskových organizací, které se snaží pomáhat osobám se zdravotními problémy. Mezi nimi jsou i takové instituce, které se soustředí výhradně na jedince se zrakovým handicapem. V další části jsou proto představeny tři takové základní organizace.⁶⁴

3.3.1 Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých - SONS

„Ačkoli ztráta nebo vážné poškození zraku znamená v životě takto postiženého člověka velkou změnu, život tím nekončí. Ačkoli je pro takto postiženého člověka těžké orientovat se ve svém bytě, natož na ulici, ačkoli je pro něj obtížné samostatně se najít, natož si uvařit, ačkoli je pro něj takřka nemožné číst nebo psát běžným způsobem, natož pracovat v zaměstnání, může se to naučit dělat. Asi ne sám a možná ne úplně snadno. Ale může! A my jsme zde proto, abychom jemu i jeho blízkým při tom pomohli.“⁶⁵

To jsou slova, která zcela jasně popisují činnost této organizace, která má své odbočky a odborná střediska v převážné většině okresů České republiky a Olomouc nevyjímaje a sdružuje přes 10 000 členů.

Smyslem existence organizace SONS je na jedné straně sdružovat a hájit zájmy osob se zrakovým handicapem a na straně druhé poskytovat konkrétní služby, které vedou k integraci těchto osob do společnosti.

Pracovníci SONS se soustředí na následující priority:

- vyhledávání a kontaktování těžce zrakově postižených občanů včetně osob v akutním stádiu po ztrátě zraku;
- podpora zaměstnanosti nevidomých a slabozrakých občanů;
- socioterapeutická činnost realizovaná ve svépomocných skupinách a aktivizačních klubech;
- odstraňování architektonických a informačních bariér pro těžce zrakově postižené občany;

⁶⁴ Obširný seznam dalších takových organizací lze nalézt na různých internetových adresách jako například: <http://www.sons.cz>; <http://www.tyflocentrum-ol.cz>; <http://www.iporadna.cz>.

⁶⁵ <http://www.sons.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

- ověřování nových forem pomoci těžce zrakově postiženým občanům včetně popularizace a osvětlování problematiky zrakového postižení.⁶⁶

Mezi základní služby této instituce, které poskytuje i nečlenům, patří kupříkladu:

- základní poradenství o možnostech kompenzace handicapu zrakového postižení i poskytovatelích služeb takto postiženým lidem;
- speciální sociálně právní, pracovně právní poradenství;
- vydávání informačních časopisů v Braillově písmu, zvukové podobě, zvětšeném černotisku a digitálním textu;
- provozování informačního systému a digitální knihovny přístupné na internetu.

Pracovníci SONS se řídí nádherným a příznačným heslem: „*Nejsme organizace, která za nevidomé rozhoduje a jedná; jsme nevidomí občané, kteří rozhodují a jednají sami za sebe.*“⁶⁷

3.3.2 TyfloCentrum Olomouc, o.p.s.

Základní náplní práce této obecně prospěšné společnosti, jejíž regionální centra se nachází kromě Olomouce i v Prostějově, Přerově a Šumperku, je provoz centra denních služeb jako specializovaného zařízení pro osoby se zrakovým handicapem z celé střední Moravy. Činnost center navazuje na činnost, která byla v minulých letech realizována prostřednictvím příslušných středisek Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých. To znamená, že zabezpečují služby, jež předcházejí nebo navazují na různé výcvikové kurzy sociální rehabilitace a rekvalifikační kurzy. Společným cílem těchto služeb je integrace osob se zrakovým handicapem do běžné společnosti, a sice na základě dosažení maximální možné míry samostatného řešení problémů, které toto postižení přináší.⁶⁸

TyfloCentrum nabízí svým klientům širokou škálu služeb a činností, které se dají rozdělit do několika základních kategorií:

- 1) odborné poradenství -
- poskytování sociálně a pracovně právních informací; .

⁶⁶ <http://www.sons.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

⁶⁷ <http://www.sons.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

⁶⁸ <http://www.tyflocentrum-ol.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

- doporučování elektronických kompenzačních pomůcek;
- zapůjčování kompenzačních pomůcek;
- zvyšování informovanosti o problematice zrakově postižených;
- vydávání informačního zpravodaje pro zrakově postižené „Majáček“ ve zvětšeném černočerném, bodovém písmu, na audiokazetách, CD a rozesílání e-mailem.

2) sociálně aktivizační služby –

- vyučování na speciálních programech, které zpřístupňují práci s PC;
- uskutečňování vzdělávací, zájmové, volnočasové a sportovní aktivity;
- realizace vzájemného setkávání lidí v podobné životní situaci.

3) sociální rehabilitace zaměřená na podporu pracovního uplatnění

- podpora rozvoje a nácvik specifických schopností a dovedností vedoucích k sociálnímu začlenění, zvláště s ohledem na pracovní proces;
- poskytování podpory při orientaci na trhu práce a vlastním pracovním uplatnění;

4) průvodcovské a předčitatelské služby –

- zabezpečování doprovodu a pomoci při řešení běžných záležitostí;
- zabezpečování předčítání a zprostředkování informací.

5) rozšiřující služby –

- digitalizace textů a převod do bodového písma;
- podpora vytváření vhodného prostředí pro bezpečný pohyb a orientaci nevidomých a slabozrakých formou odstraňování architektonických a dalších bariér.⁶⁹

TyfloCentrum spolupracuje stejně jako organizace SONS a Tyfloservis a jiné podobné neziskové organizace s Magistrátem města Olomouc či Olomouckým krajem na různých projektech, které mají za cíl zlepšit životní podmínky osob se zrakovým postižením, a to nejen v Olomouci nebo v Olomouckém kraji. TyfloCentrum je stabilním partnerem a poradcem Olomouckého kraje a Magistrátu města Olomouc například v projektu „Zpřístupnění historických památek osobám se zrakovým postižením v Olomouckém kraji“, „Zpřístupnění historických památek osobám se zrakovým postižením v Olomouci“ či . „Bezbariérová Olomouc“ (viz výše).

⁶⁹ <http://www.tyflocentrum-ol.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

3.3.3 Tyfloservis, o. p. s.

Posláním této obecně prospěšné společnosti je také podpora integrace nevidomých a slabozrakých do společnosti prostřednictvím intervencí, které jsou zaměřené na samotné nevidomé a slabozraké, osoby jim blízké a širokou laickou i odbornou veřejnost. Jedná se o terénní a ambulantní sociální rehabilitaci osob se zrakovým handicapem po celém území ČR uskutečňovanou skrze síť krajských středisek.

Mezi hlavní cíle Tyfloservisu, o. p. s. patří následující body:

1) vybavit zrakově postiženého člověka staršího patnácti let takovými dovednostmi a informacemi, aby byl schopen v maximální možné míře samostatně naplňovat své životní potřeby, získal přiměřené sebevědomí, zaměřil se na možnosti svého dalšího rozvoje, ale dokázal též rozpoznat své meze a požádat o pomoc;

2) vybavit okolní společnost dovednostmi a informacemi, aby byla schopna odstraňovat a nevytvářet nové architektonické ani mezilidské bariéry, které by nadbytečně ztěžovaly situaci nevidomých a slabozrakých, aby byla schopna rozpoznat jejich možnosti a limity a v případě potřeby jim poskytnout konkrétní pomoc;

3) u svých klientů podporovat převzetí odpovědnosti za vlastní život, samostatnost a aktivitu, využívání všech potenciálů, kterými je člověk vybaven, a celospolečensky podporovat zájem o druhé, toleranci a pomoc.⁷⁰

Tyfloservis je zapojen do operačního programu „Lidské zdroje a zaměstnanost“, který je zaměřen na snižování nezaměstnanosti prostřednictvím aktivní politiky na trhu práce, profesního vzdělávání a konečně začleňováním sociálně vyloučených obyvatel zpět do společnosti. Činnost Tyfloservisu spočívá v zajišťování vybraných sociálních služeb.⁷¹

3.4 Kulturní instituce

Pod pojmem kulturní instituce lze chápat všechna zařízení, organizace či určitý ucelený systém, který představuje, reprodukuje kulturu a umění, jež může mít různé

⁷⁰ <http://www.tyfloservis.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

⁷¹ <http://www.tyfloservis.cz> (čerpáno 15.6. 2010).

podoby, jako například dramatickou, literární, hudební nebo výtvarnou. Mezi kulturní instituce lze tedy počítat divadla, knihovny, kina, televizi, muzea, zámky a hrady a zvláštní postavení mají kostely a kaple.

Všechny tyto instituce mohou nabídnout osobám se zdravotním postižením skutečný kulturní zážitek. Jedinou podmínkou ovšem je jejich specifická úprava podle potřeb té které skupiny handicapovaných.

Již výše v kapitole Tyflokultura bylo zmíněno, jaké specifické potřeby musí být splněny, aby osoba se zrakovým handicapem mohla adekvátně vnímat své okolí. Ve své podstatě není nijak náročné připravit akci tak, aby byla vnímatelná a srozumitelná i osobám nevidomým a slabozrakým. Množství rozdílných akcí po celé České republice jsou toho přesvědčivým důkazem. Stejně tak město Olomouc a Olomoucký kraj jsou zářným příkladem toho, že pokud je dostatek financí, ochota spolupracovat a dobrá vůle, lze se stát „kulturní Mekkou“ pro osoby se zrakovým handicapem.

Město Olomouc se v tomto může pochlubit množstvím plánovaných či již dokončených projektů. Mezi dosud neuskutečněné například patří vize Výstaviště Flora vybudovat do konce roku 2010 zahradu, která by byla speciálně upravena v botanické zahradě v Bezručových sadech v takzvané bývalé Maďarské zahradě. Projekt, jehož tvůrcem je brněnský architekt Ivar Otruba, je založen na promyšlené výsadbě rostlin, takže návštěvníci budou moci buď vůni nebo hmatem či smysly, které jim to umožňují, získat další poznatky a vjemy. Osobám se zrakovým handicapem bude uzpůsobena i zámková dlažba, potřebné bezpečnostní prvky a vyvýšené záhony. Podobné zahrady již existují například v Brně, Praze nebo Vrchlabí.⁷²

Mezi nejmladší započaté projekty v Olomouci a Olomouckém kraji, které mají rozšířit kulturní obzory osobám se zrakovým handicapem, patří bezesporu zpřístupnění kulturních památek, jakými jsou hrady a zámky. Na území města Olomouc se jedná o katedrálu sv. Václava, kostel sv. Mořice, kostel sv. Michala, kostel Neposkvrněného početí Panny Marie a radnici. Ke všem těmto památkám se vytvoří věrné zmenšené kopie, které budou obsahovat všechny výrazné stavební prvky podle reálné skutečnosti. Na území Olomouckého kraje se jedná o památky: zámek ve Velkých Losínách, zámek Jánský Vrch a hrady Bouzov a Šternberk.⁷³

⁷² Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc – elektronická podoba (vložení článku k 15.12. 2009).

⁷³ Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc – elektronická podoba (vložení článků k 19.3. 2010 a k 14.5. 2010).

Již uskutečněným plánem na území města Olomouc je zřízení oddělení „Zvukové knihy“ ve Vědecké knihovně Olomouc. Toto oddělení, umístěné v přízemí hlavní budovy knihovny, nakoupilo díky financím z projektu „Knihovna 21. století“ zvukové knihy, které tvoří základ vznikající zvukové knihovny. Fond v současné době obsahuje přes 182 titulů, které jsou k dispozici na CD ve formátu MP3. Mezi knihami jsou jak novinky, tak díla klasická světová i domácí české produkce. Zastoupeny jsou nejrozumnější žánry – cestopisy, paměti, romány, detektivky, literatura faktu a podobně. Podobné zvukové knihovny existují i v Prostějově, Šumperku a Bruntále.⁷⁴

Asi nejčastější formou kulturní akce je konání výstav, které mají haptický charakter. Lze s jistotou tvrdit, že každý měsíc může jedinec se zrakovým handicapem navštívit novou výstavu, ovšem za předpokladu, že je ochoten za ní docestovat. Dnes totiž není ničím zvláštním, když je otevřena nová haptická výstava. Kupříkladu ve vsetínském zámku či v Muzeu Vysočina v Jihlavě se pravidelně konají takové výstavy.⁷⁵ Na území města Olomouc je v současné době otevřena také haptická výstava, a sice v katedrále sv. Václava (viz dále).

Dalším plánem, který dalece přesahuje hranice Olomouckého kraje, je spuštění televizního vysílání pro nevidomé. Tuto novinku požaduje Evropská Unie. Česká televize by měla od ledna 2011 zpřístupnit nevidomým osobám nejméně 10 % pořadů. U komerčních televizí by se mělo jednat pouze o 2 %. Vysílání by mělo fungovat tak, že běžný zvuk bude doprovázen komentářem, který bude popisovat, co se zrovna děje v obraze.⁷⁶

Určitou raritou, která osloví pouze zlomek nadšenců mezi osobami se zrakovým postižením, je emise poštovních známek v Braillově písmu. Tyto známky byly vytištěny ve Vatikánu u příležitosti dvoustého výročí narození tvůrce tohoto slepeckého písma, Francouze Louise Brailly. Vatikán nechal vytisknout celkem 300 000 kusů této ceniny, která bude ovšem k dostání pouze na vatikánských poštovních úřadech.⁷⁷

⁷⁴ *Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc* – elektronická podoba (vložení článku k 24.5. 2010).

⁷⁵ Ve Vsetíně se naposledy jednalo o výstavu s názvem „Labyrintem věčné tmy“, jejímiž autory byla trojice vsetínských výtvarníků, kteří návštěvníkům představili unikátní plastické obrazy ze speciální hovězí kůže. Blíže viz: *Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc* – elektronická podoba (vložení článku k 19.5. 2009). V Jihlavě se jednalo o výstavu „Šaty dělaj pračlověka“. Tato expozice se snaží vyvrátit představu pračlověka zahaleného pouze do kusu kožesiny. Zájemci měli možnost vzít do ruky kostěnou jehlu, kamenné škrabadlo na čištění zvířecích kůží nebo keramické závaží tkalcovského stavu. *Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc* – elektronická podoba (vložení článku k 13.4. 2010).

⁷⁶ *Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc* – elektronická podoba (vložení článku k 15.4. 2010).

⁷⁷ *Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc* – elektronická podoba (vložení článku k 19.11. 2009).

Posledním, avšak nejdůležitějším kulturním počinem v životě osob se zrakovým handicapem, je pořádání tak zvaných interkulturních akcí, které mají za cíl oslovit společnost prostřednictvím kulturního programu. Akce tohoto druhu se konají několikrát do roka a ze strany majoritní společnosti jsou hodnoceny pozitivně. Smyslem takové akce je upozornit formou hry, závodu, rozhovoru, koncertu nebo divadelního představení na přítomnost jedinců se specifickými potřebami, které z nich však nedělají méněcenné.⁷⁸

Jak je vidět, může být kulturní život osob se zrakovým handicapem velmi bohatý. Aby tomu skutečně tak bylo i nadále, je potřeba vzájemné kooperace všech subjektů, které jsou schopny takové kulturní akce vytvořit. Ve většině případů je to pouze otázka financí, dobré vůle, ochoty a správného načasování, aby se tyto aktivity mohly uskutečnit.

⁷⁸ Jedna taková akce proběhla pod názvem „Zveme Vás do světa nevidomých. I poslepu to zvládneme.“ Členové majoritní kultury měli možnost zdolat překážkovou dráhu s bílou holí, rozpoznat různé vůně, kopnout na branku, zahrát si Člověče, nezlob se!, složit puzzle, a to vše s klapkami na očích! Blíže viz: *Májáček – časopis TyfloCentra Olomouc* – elektronická podoba (vložení článku k 12.6. 2009).

4 Projekt zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým postižením

Ve dnech 13. - 14.9. 2008 se katedrála sv. Václava zapojila do Dnů evropského kulturního dědictví jako bezbariérová památka. V těchto dnech katedrálu navštívilo více než 1600 návštěvníků, přičemž asi 30 z nich mělo zrakové postižení. Těmto byla 13.9. poskytnuta prohlídka s průvodcem, který jim nejprve sdělil několik slov k historii chrámu, poté následovala haptická prohlídka některých liturgických předmětů (kalich, palla, liturgické knihy, ciborium, ornát, berla a jiné) a zvláštního vybavení v interiéru (např. vstupní dveře do chrámu, vyřezávané zdobení lavic, tumba moravských markrabat z rodu Přemyslovců, mříž do presbytáře). Výstava liturgických předmětů byla ještě opatřena popisky a vysvětlujícím textem v Braillově písmu.

Lidem se zrakovým postižením byl předložen i krátký dotazník, který měl zajistit zpětnou vazbu a poskytnout i další náměty do budoucna.

Lidé byli dotazováni na následující otázky:

1) Jak se vám líbila tato výstava?

2) Byla tato prohlídka pro vás přínosná?

Pokud ano, proč?

Pokud ne, proč?

3) Uvítali byste další podobné zpřístupnění exponátů i v budoucnu? Uvítali byste i natrvalo umístěné popisky v bodovém písmu?

4) Doporučili byste tuto prohlídku i dalším lidem se zrakovým postižením?

Dotazník vyplnilo 15 osob a jejich odpovědi byly následující:

ad 1) výstava se všem velice líbila a všichni ji hodnotili slovy pěkná i účelná, jedinečná, nádherná a poučná, zajímavá;

ad 2) všichni dotázaní považovali prohlídku za přínosnou, a to z mnoha důvodů: „nikdy jsem neměl možnost si podobné exponáty prohlédnout“; „konečně vím, co a jak vypadá, můžu tedy přiřadit své nové poznatky získané z haptické výstavy ke svým matným představám“; „někdy od průvodce nepochytím všechny informace, a tak si můžu vše ověřit hmatem“; nebo „líbil se mi duchovní ráz výstavy“;

3) na tuto otázku se snesla bouřlivá reakce, všichni by s nadšením přivítali v katedrále natrvalo umístěné popisky v bodovém písmu; lidé s vážnějším zrakovým

handicapem se přimlouvali pro akustického průvodce; absolutní většina všech by si přála, aby podobné výstavy probíhaly častěji a nejlépe několik dnů, aby tak byla přístupná i lidem bydlícím mimo místo jejího konání;

4) tuto unikátní výstavu a všechny jí podobné by lidé doporučili všem bez rozdílů pohlaví, věku či postižení.

Je tedy zřejmé, že výstava pro osoby se zrakovým postižením byla velice úspěšná. Podle slov pana Jana Příborského, vedoucího TyfloCentra v Olomouci, by bylo dobré pokračovat v započaté spolupráci a nadále ji rozvíjet, např. instalací popisek v bodovém písmu k vybraným předmětům v interiéru chrámu sv. Václava nebo lépe instalací akustického průvodce. Také by bylo vhodné pořádat podobné výstavy častěji, a to nejen pro osoby se zrakovým postižením, ale i pro širokou veřejnost.

Na základě této pozitivní zkušenosti byla o rok později podána žádost o finanční dotaci na příslušný odbor Magistrátu města Olomouc ve věci zpřístupnění katedrály osobám se zrakovým postižením. Podkladem k žádosti byla „Zpráva o průběhu výstavy liturgických předmětů pro návštěvníky se zrakovým postižením konané v rámci Dnů evropského kulturního dědictví 13.-14.9. 2008 v katedrále sv. Václava v Olomouci.“⁷⁹ Žádost byla přijata a bylo doporučeno, aby byla dále rozpracována. Na základě tohoto doporučení vznikl komplexní projekt „Zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým postižením“.

Projekt obsahoval v první části základní požadavky, které musí být splněny, aby se katedrála skutečně stala bezbariérovou. Bylo proto nutné podrobně zmapovat prostor hlavní lodi, presbytáře a kaple sv. Cyrila a Metoděje a vyhledat:

- 1) možné bariéry (potenciální rizika při pohybu zrakově postiženého hlavní lodí – objekty vyčnívající do prostoru, schody, objekty měnící častěji svoji polohu),
- 2) místa, která jsou zabezpečena alarmy a na něž by měl zrakově postižený pamatovat,
- 3) místa a objekty, které by si mohl nevidomý ohmatat,

⁷⁹ Tato zpráva a veškerá příslušná dokumentace k projektu „Zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým handicapem“ je uložena v osobním archivu Miroslava Výmoly, jednoho z jejich autorů.

4) vybrat místa, kde by byly umístěny značky pro jednotlivá zastavení prohlídky.⁸⁰

V druhé části projekt počítal s vytvořením textu průvodce, ve kterém by byla zmíněna krom historických faktů i místa, jež byla určena v první fázi realizace. Již v této době bylo počítáno s nutností schválit tento text odpovědným církevním úřadem a s odborníky z TyfloCentra Olomouc, převést jej do bodového písma a doplnit vhodnou tyflografickou přílohou – například reliéfem průčelí katedrály.

Ve třetí části projekt plánoval vytvořit statický, v příslušném měřítku zmenšený model katedrály z hmatově příjemného materiálu, nejlépe dřeva. Model, stejně jako tištěný průvodce, by byly vhodně umístěny v hlavní lodi, kde by si je osoby se zrakovým handicapem prohlédli a získali tak představu o architektonickém uspořádání stavby katedrály.

Čtvrtá část projektu rozebírala výběr vhodných předmětů z katedrálních depozitářů, jež by byly dobře čitelné osobám se zrakovým handicapem. V řešení této otázky bylo nutné nejen vhodné předměty vyhledat, ale také posléze zkonzultovat možnost jejich náročného vystavení a použití na haptické výstavě s příslušným památkovým odborem na Arcibiskupství olomouckém. V této části projektu se řešilo i umístění haptické výstavy. V úvahu přicházely dvě kaple, které lemují presbytář katedrály – kaple Pod věží a kaple sv. Cyrila a Metoděje. Vhodnější se nakonec ukázala kaple sv. Cyrila a Metoděje, a to pro svou prostornost a větší světlost.

V závěru projektu byly řešeny základní organizační otázky. Kdy se bude provázet, za jakých podmínek a kdo bude provázet. Další důležitou otázkou, která byla řešena, byl způsob získání zpětné vazby návštěvníků. Proto se počítalo s vytvořením evaluačního dotazníku.

Samotné spuštění projektu do praxe začalo v květnu 2009, ukončení pak následovalo v září téhož roku. Průvodce pro osoby se zrakovým postižením byl k dispozici jedenkrát týdně, a to v sobotu v čase 9:00-12:00, 13:00-17:00 hod. Mimo tento den existovala také možnost uskutečnit prohlídku katedrály, ovšem po předchozí telefonické objednávce.

⁸⁰ Pro tento účel byla vypracována „Zpráva o bariérách v prostoru katedrály sv. Václava v Olomouci“.

Důvodem zajištění speciálních průvodců pro zrakově postižené byly specifické potřeby těchto osob, které nemohly být v rámci klasického průvodcovství plně respektovány.

Bylo nutné zvýšit časovou dotaci prohlídek průměrně na 1,5 – 2 h i více, větší skupiny byly rozděleny na menší tak, aby na každých cca 15 osob připadl jeden průvodce. Tato opatření umožnila průvodcům věnovat se návštěvníkům se zrakovým postižením individuálněji, zejména při taktilním vnímání, kterého bylo využíváno v maximální možné míře. Návštěvníci si takto mohli prohlédnout například mříže, reliéfy, náhrobky, sloupy, křtitelnici, ambon, sedes, katedru, paškál, varhany aj. Otevřel se také prostor pro otázky, diskuzi a sdílení dojmů.

Prohlídky katedrály byly pro návštěvníky se zrakovým postižením navíc rozšířeny o tematicky laděnou haptickou výstavu. Předmětem výstavy byla: historie katolické církve, katedrály, liturgie a činnost osob spjatých s katedrálou. Dále měli návštěvníci také možnost ohmatat si haptický celodřevěný model katedrály v měřítku 1:200 a v případě zájmu mohli vystoupit spolu se svým průvodcem na Jižní věž, kde rozezněli zvon sv. Václava a kromě zvuku vnímali i jeho vibrace.

Výklad vztahující se ke katedrále byl popisnější, informace o prvcích vnímatelných pouze zrakovou cestou (vitráže, fresky) byly v závislosti na složení skupinky často redukovány.

Tento projekt byl nakonec podpořen i upoutávkami v různých médiích. V této otázce nám vyšly vstříc: TV Noe, Rádio Proglas, Olomoucký deník (a další jeho mutace v jednotlivých regionech), Katolický týdeník. Mimoto informace o zpřístupnění katedrály byly předávány v rámci vlastní sítě TyfloCenter v České republice a na Slovensku.

Projekt, spuštěný na začátku května, přinesl následující plody. Za pět měsíců byly katedrálou provedeny skupiny osob se zrakovým postižením kupříkladu z České Třebové, Blanska, Boskovic, Brna, Kroměříže, Kyjova, Olomouce, Ostravy, Pardubic, Prostějova, Přerova, Třebíče, ale také z okolí Bratislavy, Košic, Trenčianské Teplé a Trenčína.

Průvodci, kteří se věnovali specializovanému průvodcovství, byli dva: Lenka Lužná a Miroslav Výmola. Oba byli seznámeni s problematikou „průvodcovství pro osoby se zrakovým handicapem“ a to prostřednictvím kursu, který ochotně vedla Mgr. Veronika Růžicková Ph.D., pracující jako odborná asistentka na Ústavu

speciálněpedagogických studií Pedagogické fakulty na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Každé provedené skupině turistů byl na závěr prohlídky předložen evaluační formulář. Turisté tak měli za úkol odpovědět na následující otázky:

1. Odkud jste k nám do Olomouce zavítali?
2. Jak hodnotíte prohlídku katedrály spojenou s výstavou?
3. Co Vás obzvlášť zaujalo, co jste nejvíce ocenili?
4. Máte nějaký tip, čím by se dala prohlídka obohatit a vylepšit? (informace, nepřístupná místa, nedostupné předměty, přístup průvodce)
5. Které informace byly podle Vašeho názoru přebytečné a bylo by lépe je vynechat?
6. Uvítali byste další podobné zpřístupnění exponátů i v budoucnu? Uvítali byste i natrvalo umístěné popisky v bodovém písmu?
7. Doporučili byste tuto prohlídku i jiným lidem se zrakovým postižením?
8. Jak jste se vy sami o výstavě dozvěděli?

Na základě vyhodnocení odpovědí jednotlivých provedených skupin můžeme říci, že akce měla veliký úspěch. Turisté si pochvalovali nejen profesionální, ale i empatický a vřelý přístup ze strany průvodců. Dále byli nadšeni, že si konečně mohou osahat předměty, o kterých pouze slyšeli. Šlo například o kalich, ciborium, monstrance či aspergil. Plni obdivu byli z ručně vyřezávaných bočnic a čel lavic a štal. Všichni do jednoho se shodli na tom, že by bylo dobré, kdyby tyto akce pokračovaly i v budoucnu, a to třeba i prostřednictvím popisek v bodovém písmu a instalování zvukových průvodců.

Celkový počet osob se zrakovým handicapem a jejich průvodců činil 135 + 159 osob (nevidomí + jejich průvodci). Tento počet není nízký, naopak v rámci možností je výborný. Neboť v případě osob se zrakovým handicapem nejde o kvantitu, ale o kvalitu. O tom svědčí i ten fakt, že této jedinečné příležitosti využily i osoby se zrakovým handicapem ze Slovenska.

Celou akci nakonec podpořilo více institucí, než bylo původně plánováno. Mimo média (viz výše) se jednalo nejen o Římskokatolickou farnost sv. Václava Olomouc a TyfloCentrum Olomouc, o.p.s. či Magistrát města Olomouc, ale i o Ústav speciálněpedagogických studií a Ústav technické informační výchovy a technických

prací Pedagogické fakulty na Univerzitě Palackého v Olomouci a Knihovnu a tiskárnu pro nevidomé K.E. Macana v Praze.

Tabulka:

Návštěvnost katedrály osobami se zrakovým handicapem sv. Václava od května do září 2009 (informace k 1.10. 2009)

	KVĚTEN	ČERVEN	ČERVENEC	SRPEN	ZÁŘÍ	Celkem
AKTIVNĚ PROVEDENO	6 + 4 osob	38 + 62 osob	7 + 5 osob	39 + 28 osob	45 + 60 osob	135+159 osob

V roce 2010 katedrála opět požádala o finanční dotaci, tentokrát na pokračování projektu započatého v loňském roce. Město Olomouc farnosti dotaci opětovně přiznalo. V letošním roce bylo tedy možné navázat na výsledky minulého ročníku, tudíž i finanční stránka vyšla levněji. Již totiž nebylo nutné vypisovat kompletně nový projekt, stavět haptický model katedrály či vytvářet tištěného průvodce v Braillově písmu a černotisku. Největší finanční náklad, který nelze nijak snížit, je finanční ohodnocení specializovaného průvodce.

Důležitým předpokladem pro úspěšnost jakékoliv akce je dobrá propagace. Z toho důvodu byly všechny školy a školská zařízení v České republice obeslány pozvánkou. Mimo to i olomoucké TyfloCentrum nabídlo pomoc a zveřejnilo tuto pozvánku jak na svém webu, tak i ve většině periodik určených osobám se zrakovým handicapem. Stejně jako vlani, tak i letos byla oslovena média. V letošním roce se podařilo proniknout i na pole médií na Slovensku.

Jak vidno, projekt se zdárně rozvíjí. Snad jediná věc, která tento dojem může kazit, je celkově špatná finanční situace státu a neziskových organizací, které podporují osoby s handicapem, nevyjímaje. Tyto organizace jsou závislé na finančních dotacích od státu, které přichází i s několikaměsíčním zpožděním. Z toho vyplývá jedna nepříjemná věc – organizace musí šetřit, někde musí dokonce omezit svou činnost, jako například na pořádání kulturních akcí pro své klienty. A zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým handicapem je velká kulturní akce, velký kulturní zážitek, který ovšem stojí peníze, byť jen v podobě zaplacení přistaveného autobusu, kterými organizace nedisponují v takové míře, jak by bylo zapotřebí.

Závěr

I když katedrála byla a stále je první církevní institucí v České republice, která je bezbariérová i pro osoby se zrakovým handicapem, má stále v tomto ohledu určité nedostatky. Tyflokultura totiž nabízí mnohem více manipulačního prostoru, než si osoba neseznámená s touto problematikou může představit. Osoby s jakýmkoliv zrakovým handicapem víc využívají další smysly. A to je právě ta správná cesta pro všechny instituce, které se této skupině osob snaží přiblížit. Osoby zcela nevidomé využívají více hmatu, čichu a sluchu, proto by dozajista uvítaly trvale umístěné popisky v bodovém písmu a akustického průvodce, pokud ovšem není k dispozici průvodce fyzický, který je určitou zárukou sociálního kontaktu. Osoby slabozraké využívají ještě částečně svůj zrak, proto jim lze nabídnout speciálně upravený videofilm. Videoprojekce jim totiž může přiblížit některé prostory mnohem dokonaleji, než „živá“ prohlídka v tmavých místnostech a vzdálených místech.

Všechny cíle, které byly stanoveny v úvodu, jsou snad v rámci možností splněny. Práce se snaží na základě odborné literatury podat stručný přehled o problematice osob se zdravotním postižením a zrakovým zvlášť. Dále práce představuje fenomén „kultura“, která může být na jedné straně spojníkem a na straně druhé nepřekonatelnou bariérou. Aby tato bariéra nebyla trvalá, existují v naší společnosti organizace a instituce, které se snaží bořit mýty, jež se zrodily snad ze špatného pochopení odlišné kultury nebo z neochoty ji správně porozumět či si najít čas ji naslouchat. Proto existují organizace jako jsou SONS, TyfloCentra, Tyfloservisy a jiné, které nabízí majoritní společnosti prostor k vzájemné komunikaci, která obohatí obě strany. A tato myšlenka je jádrem jedné z kapitol práce. Poslední kapitola práce seznamuje čtenáře s projektem „Zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým postižením“. V rámci tohoto projektu se podařilo spojit síly několika odlišných institucí, a sice TyfloCentra Olomouc, o. p. s., Magistru města Olomouc, Univerzity Palackého Olomouc a katedrály sv. Václava Olomouc. I tento prostý výčet všech spoluorganizátorů je důkazem, že podobné projekty mají zelenou a jsou pozitivně kvitovány nejen ze strany odborné společnosti. Nyní nezbývá než výsledky práce a možnosti jejich uplatnění v praxi uvést do života a přispět tak ke zkvalitnění života osob se zrakovým handicapem, a to nejen na území města Olomouc.

Seznam použité literatury

BARKER, Ch. *Slovník kulturních studií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-099-2.

BRŮŽEK, M. *Teorie kultury*. 2. doplněné vyd. Praha: SPN, 1987.

FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L. NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-823-9.

KEBLOVÁ, A., LINDÁKOVÁ, L., NOVÁK, I. *Náprava poruch binokulárního vidění*. Praha: Septima, 2000. ISBN 80-7216-121-0.

KRAUS, H. , a kol. *Kompendium očního lékařství*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80- 7169-1.

KVĚTOŇOVÁ, L. *Základy oftalmopedie*. Brno: MU, 1993. ISBN 80-210-0667-6

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. 2. doplněné vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.

Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. Desátá revize. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 1992.

Odstraňujeme bariéry. Olomouc: TyfloCentrum Olomouc, o. p. s. (informační leták).

Olomoucký rádce nejen pro osoby se zdravotním postižením. 1. vyd. Olomouc: Statutární město Olomouc, 2004.

Regionální střediska. Podpora zaměstnanosti zrakově postižených. Olomouc: TyfloCentrum Olomouc, o. p. s. (informační leták).

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika.* Olomouc: VUP, 2003. ISBN 80-244-0873-2.

SEKOT, A. *Sociologie v kostce.* Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-021-2.

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR. Olomouc: SONS oblastní pobočka Olomouc (informační leták).

Sociální a kulturní antropologie. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Sociologický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-901424-1-9.

Sociální služby pro osoby se zrakovým postižením. Olomouc: TyfloCentrum Olomouc, o. p. s. (informační leták).

SOVÁK, M. a kol. *Defektologický slovník.* 3. upravené vyd. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.

THOMPSON, K. *Klíčové citace v sociologii. Hlavní myslitelé, pojmy a témata.* 1. vyd. Brno: Nakladatelství BARRISTER & PRINCIPAL, 2001. ISBN 80-85947-68-4.

TURAY, Š. *Sociokulturní aspekty zdravotně postižených.* In: JESENSKÝ, J. a kol. *Zdravotně postižení – programy pro 21. století.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-834-8.

VALENTA, M. a kol. *Psychopedie.* 3. doplněné a upravené vyd. Praha: Parta, 2007. ISBN 978-80-7320-099-2.

Velký sociologický slovník. I. svazek A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

Zákony a vyhlášky

Zákon č. 189/1948 Sb. o zřízení a Ústavě Světové zdravotnické organizace a o Protokolu.

Sbírka mezinárodních smluv - Dokument č. 10/2010 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.

Dostupné na: <http://www.kvalitavpraxi.cz/zpravodajstvi/umluva-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim-publikovana-ve-sbirce.html>

Internetové zdroje

Kraj Olomouc: <http://www.kr-olomoucky.cz> (čerpáno 15.6. 2010)

Majáček – časopis TyfloCentra Olomouc – elektronická podoba.

Národní plán opatření pro snížení důsledků zdravotního postižení [online]. (čerpáno 14.1. 2010). Dostupné na www : <<http://www.nrzp.cz/userfiles/file/np093.pdf>>

o. s. InternetPoradna.cz: <http://www.iporadna.cz> (čerpáno 15.6. 2010)

Statutární město Olomouc: <http://www.olomouc.eu> (čerpáno 15.6. 2010)

TyfloCentrum Olomouc, o. p. s.: <http://www.tyflocentrum-ol.cz> (čerpáno 15.6. 2010)

Wikipedie: http://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_von_Pufendorf (čerpáno 15.6. 2010)

<http://www.bodoveknihy.cz> (čerpáno 15.6. 2010)

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých: <http://www.sons.cz> (čerpáno 15.6. 2010)

Tyfloservis, o. p. s.: <http://www.tyfloservis.cz> (čerpáno 15.6. 2010)

Přílohy

Příloha 1) Reflexe projektu v denním tisku.

Příloha 2) Část fotodokumentace haptické výstavy.

Příloha 1) Reflexe projektu v denním tisku.

Rubrika: [Olomoucký deník](#) - [Kultura](#)

FOTO: Haptický model katedrály dorazil na výstavu

Olomouc /ROZŠÍŘENO/ - Nevidomí si mohou od prvního května užít mnohem lépe prohlídku Katedrály svatého Václava v Olomouci. Přispěla k tomu totiž haptická výstava o dějinách katedrály a historii liturgických předmětů, které s ní souvisejí.

Autor:

[Lucie Bukvová](#)

10.5.2009 6:18 aktualizováno 10.5.2009 19:44

Zrakově postižení mají nejen možnost si několik vzácných předmětů osahat, k dispozici jim je i haptický model katedrály v měřítku 1:200, který jim napomůže se lépe uvnitř stavby orientovat, ale také si představit její velikost a krásu.

„Záměr vytvořit výstavu pro zrakově postižené se zrodil asi před devíti měsíci. Její příprava zabrala mnoho času, ale [jsme](#) rádi, že jsme do toho pustili. Jsme totiž první církevní stavbou v republice, která je v tomto ohledu bezbariérová a umožňuje nevidomým nebo slabozrakým si katedrálu projít se speciálně vyškoleným průvodcem. Také jsme nechali vyrobit haptický model stavby, který pomůže nevidomým památku lépe vnímat,“ uvedl Miroslav Výmola, kurátor výstavy.

Model katedrály je celodřevěný, ale není celý z masivu. Je v měřítku 1:200. „Na výrobu jsme využili překližky, z masivu jsou jen věže stavby. Celkově výroba zabrala padesát pět hodin čisté práce. Vytvořili jsme jej díky Ústavu technické informační výchovy a technických prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého, kde jsou vhodná pracoviště pro jeho výrobu,“ popsal Lukáš Provazník, který model vytvořil.

Každou sobotu nebo po domluvě v katedrále provází speciálně školený průvodce, který nevidomým pomáhá vnímat exponáty a upozorňuje na zajímavosti. „Nevidomý si může ohmatat spoustu věcí uvnitř památky, zpovědnici, kovanou bránu do presbytáře, reliéfy a pak předměty přímo na výstavě,“ vysvětlil Provazník.

„Rozdíl mezi normálním a specializovaným průvodcovstvím je v tom, že člověk nemůže popisovat to, co vidí jako ostatním návštěvníkům, ale musí upozorňovat na to, co si může nevidomý osahat. Výborný je model katedrály, protože na něm můžu krásně popsat, kde jsou kaple, věže a jak se může člověk uvnitř orientovat,“ vysvětlila Lenka Lužná, která v katedrále nevidomé provází.

Součástí výstavy jsou i tištění průvodci, na kterých spolupracovalo také olomoucké Tyflocentrum. Průvodce obsahuje nejen informace o historii, ale také jak se má zrakově postižený po stavbě pohybovat.

„Na přebalu průvodce jsme nechali udělat reliéfní model katedrály, uvnitř je jak černotisk pro slabozraké, tak bodové písmo pro nevidomé. Při vstupu do katedrály jej pak dostane k zapůjčení. S dómem jsme spolupracovali i ohledně výstavy, ale radili jsme jen s detaily,“ uvedl ředitel olomouckého Tyflocentra Jan Příborský.

Výstava začala prvního května a probíhat bude až do konce září. Specializované prohlídky jsou vždy v sobotu od 13 hodin nebo po telefonické domluvě.

Příloha 2) Část fotodokumentace haptické výstavy.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Miroslav Výmola
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Veronika Růžičková, PhD.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Kulturní život osob se zrakovým postižením ve statutárním městě Olomouc.
Název v angličtině:	Cultural life of visually impaired people in the City of Olomouc.
Anotace práce:	Bakalářská práce podává základní informace o možnostech integrace osob se zrakovým handicapem na území města Olomouc. Zvláštní zřetel je přitom kladen na kulturní stránku integrace. Jako příklad možné podoby podpory osob se zrakovým handicapem ze strany státních, samosprávných institucí a neziskových organizací je představen projekt „Zpřístupnění katedrály sv. Václava v Olomouci osobám se zrakovým postižením“.
Klíčová slova:	osoby se zdravotním postižením, osoby se zrakovým postižením, kultura, kulturní život, město Olomouc, katedrála sv. Václava Olomouc, bezbariérové památky
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis gives the basic information about the integration possibilities of visually impaired persons in the area of the city of Olomouc. The cultural part of the integration is given special attention. The project called „Opening up Saint Wenceslas Cathedral in Olomouc to Visually Impaired Persons“ is presented as an example of the possible form of support from the state and self-governing institutions and non profit-making organizations for these persons.
Klíčová slova v angličtině:	Persons with a Handicap, Visually Impaired Persons, Culture, Cultural Life, The City of Olomouc, Saint Wenceslas Cathedral in Olomouc, Barrier free sights
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1) Reflexe projektu v denním tisku. Příloha 2) Část fotodokumentace haptické výstavy.
Rozsah práce:	45 s. + 5 s. příloh
Jazyk práce:	čeština